

IZDEVNIECĪBA BALTIJA PUBLISHING

**ІННОВАЦІЙНО-ІНВЕСТИЦІЙНИЙ КЛІМАТ
УКРАЇНСЬКОГО ПРИЧОРНОМОР'Я:
СТАН І БЕЗПЕКООРІЄНТОВАНИЙ РОЗВИТОК**

Колективна монографія

*За редакцією
д.е.н. М.М. Меркулова*

Рига, Латвія
2019

Рекомендовано до друку Вченою радою
Одеського національного політехнічного університету
(протокол № 6 від 26.03.2019 р.)

Рецензенти:

Логотова Т.Г. – д.е.н., професор Приазовського державного технічного університету (м. Маріуполь);

Деркач Т.В. – д.е.н., професор Міжнародного гуманітарного університету (м. Одеса);

Єрмакова О.А. – д.е.н., с.н.с. Інституту проблем ринку та економіко-екологічних досліджень НАН України (м. Одеса)

Автори:

М.М. Меркулов (д.е.н., доц.); *О.В. Балахонова* (д.е.н., доц.); *О.В. Бондаренко* (асп.); *Л.О. Волощук* (д.е.н., доц.); *О.М. Головченко* (д.е.н., проф.); *В.В. Жихарева* (д.е.н., проф.); *В.А. Замлинський* (д.е.н., доц.); *В.І. Захарченко* (д.е.н., проф.); *Н.В. Захарченко* (к.е.н., доц.); *В.В. Кандєєва* (к.е.н.); *К.В. Ковтуненко* (д.е.н., доц.); *Ю.В. Ковтуненко* (к.е.н., доц.); *О.Б. Коломіна* (к.е.н.); *В.В. Лаптева* (к.е.н.); *Н.Д. Маслій* (к.е.н., доц.); *Т.К. Метіль* (к.е.н.); *Л.М. Сорока* (к.е.н., доц.); *І.А. Топалова* (к.е.н., доц.); *С.В. Філіппова* (д.е.н., проф.); *Л.В. Ширяєва* (д.е.н., проф.)

**Інноваційно-інвестиційний клімат Українського
I-66 Причорномор'я: стан і безпекоорієнтований розвиток** : кол.
моногр. / За ред. М.М. Меркулова. – Рига, Латвія : “Baltija Publishing”,
2019. – 308 с.

ISBN 978-9934-571-93-0

В колективній монографії, з огляду на сучасний стан теоретичних досліджень та практичних досягнень щодо формування науково обґрунтованої державної інноваційної політики, піднято проблеми підвищення якості інноваційно-інвестиційного розвитку регіонів Українського Причорномор'я в умовах трансформаційних змін в національній економіці та поглиблення процесів глобалізації. Відповіді на вищезначені виклики щодо стратегічних завдань подальших економічних зрушень на прикладі приморських регіонів України намагається дати ця робота, яка відображає результати цілеспрямованих досліджень Ізмаїльського державного гуманітарного університету та Одеського національного політехнічного університету.

Композиційно монографія поєднує питання методологічного, методичного й практичного характеру, які пов'язані з формуванням інноваційно-інвестиційного клімату регіонів як підґрунтя їх переходу до моделі сталого розвитку.

Авторський колектив прагнув узагальнити і викласти складний та різноманітний матеріал щодо проблем інноваційно-інвестиційного оновлення регіонів, щоб він був корисний науковцям, фахівцям реального сектору економіки та управлінської сфери, викладачам, аспірантам та студентам університетів, які мають намір поглибити свої знання та реалізувати свій конструктивний внесок до вдосконалення регіональної політики, переходу до стратегії сталого інноваційно-інвестиційного розвитку регіонів України.

УДК 330.341.1:330.322(477.7)

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА (М.М. Меркулов, В.І. Захарченко).	1
--	----------

РОЗДІЛ 1

ФОРМУВАННЯ СПРИЯТЛИВОГО ІННОВАЦІЙНО-ІНВЕСТИЦІЙНОГО КЛІМАТУ ЯК УМОВИ СТАЛОГО РЕГІОНАЛЬНОГО РОЗВИТКУ

1.1. Теоретичні основи формування категорії «інноваційно-інвестиційний клімат регіону» (М.М. Меркулов).	9
1.2. Наукові основи формування інноваційно-інвестиційного клімату регіону (В.І. Захарченко, О.В. Бондаренко).	35
1.3. Особливості створення інноваційно-інвестиційного клімату у територіальних соціо-економічних системах (І.А. Топалова).	62
1.4. Регіон як соціо-економічна система в контексті маркетингу інновацій (Т.К. Метіль).	74
Висновки до розділу 1.	85

РОЗДІЛ 2

РЕГІОНАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ПОЗИТИВНОГО ІННОВАЦІЙНО-ІНВЕСТИЦІЙНОГО КЛІМАТУ

2.1. Створення інноваційно-інвестиційної економіки в українських регіонах (О.В. Балахонова).	88
2.2. Формування і розвиток інноваційно-інвестиційного клімату в регіонах Українського Причорномор'я (Н.В. Захарченко, Н.Д. Маслій).	97
2.2.1. Стан виробничої бази регіону і проблеми підвищення інвестиційної сприйнятливості підприємств.	99
2.2.2. Підвищення інвестиційної привабливості регіонів Українського Причорномор'я.	106

2.2.3. Збереження наукового потенціалу та його адаптація до вимог інноваційної економіки.	109
2.3. Експертна оцінка регіонального інноваційно-інвестиційного клімату (<i>В.А. Замлинський, О.Б. Коломіна</i>).	113
2.4. Принципи формування територій інноваційного розвитку (<i>Л.М. Сорока</i>).	123
Висновки до розділу 2.	129

РОЗДІЛ 3
МЕТОДИЧНІ ІНСТРУМЕНТИ УПРАВЛІННЯ
ІННОВАЦІЙНО-ІНВЕСТИЦІЙНИМ КЛІМАТОМ
В РЕГІОНІ

3.1. Формування стратегії безпекоорієнтованого управління інноваційно-інвестиційним кліматом регіону (<i>С.В. Філіппова, Л.О. Волощук, К.В. Ковтуненко, Ю.В. Ковтуненко,)</i>	132
3.1.1. Посилення регіональної складової інноваційної політики.	132
3.1.2. Підходи до формування механізмів державного стимулювання інноваційної діяльності.	142
3.1.3. Формування регіональної компоненти інноваційної системи України (на прикладі Одеської області).	151
3.1.4. Посилення міжрегіональної кооперації в інноваційній сфері.	158
3.2. Методичні підходи до обґрунтування регіональних пріоритетів розвитку інноваційної діяльності (<i>В.В. Жихарева, Л.В. Ширяєва</i>).	163
3.3. Методичне забезпечення оцінки інноваційно-інвестиційного клімату регіону (<i>О.М. Головченко</i>).	184
3.4. Вплив інвестиційного клімату на інноваційну активність регіону (<i>В.В. Кандеєва</i>).	203

3.5. Створення територій інноваційного розвитку на основі інтеграції складових науково-технологічної сфери (<i>В.В. Лаптева</i>)	218
Висновки до розділу 3.	226
ВИСНОВКИ (<i>М.М. Меркулов, В.І. Захарченко</i>).	229
ДОДАТКИ	
Додаток А	244
Додаток Б (<i>Н.В. Захарченко</i>).	249
Додаток В.	262
Додаток Г.	268
Додаток Д.	274
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	278

ПЕРЕДМОВА

У монографії узагальнено матеріал досліджень останніх років, які проводилися на кафедрі менеджменту зовнішньоекономічної та інноваційної діяльності ОНПУ і на кафедрі управління підприємницькою та туристичною діяльністю ІДГУ з проблем удосконалення передпланових обґрунтувань, планування і управління процесом формування інноваційно-інвестиційних територіально-виробничих комплексів [87; 88; 89; 134; 190]. Вона тісно пов'язана з попередніми публікаціями і в той же час суттєво відрізняється від них. Раніше основну увагу було приділено аналізу територіально-виробничий структурі регіональної економіки як форми просторової організації виробничих сил [31; 82; 85; 102], під час вирішення виробничих міжгалузевих регіональних проблем загальнодержавного значення і розборці оптимізаційних моделей [80] для визначення варіантів виробничої та просторової структури як підсистеми регіональної економічної системи, так і окремих комплексів.

Монографія І.В. Запоточного та В.І. Захарченка «Державне регулювання регіональної економіки» [75], де у т. ч. відображені наробки з питань інноваційно-інвестиційного розвитку регіональної економіки, відмічена премією фонду Воляників-Швабінських (Нью-Йорк, 2003 р.).

В результаті проведених досліджень сформувалось уявлення про особливий тип регіональної економіки – як програмно-цільового комплексу інноваційно-інвестиційної спрямованості [28; 77; 79; 84; 130; 134]. Було запропоновано підхід і апарат для системного прогнозування його розвитку [76; 81]. Рішення задач з безпекоорієнтованого розвитку Українського Причорномор'я [86; 190] і конкретно Одеської області дозволило надати практичні рекомендації плановим організаціям та зробити деякі висновки про закономірності формування регіональної економіки інноваційного типу та специфіки прояву

впливу окремих факторів розміщення продуктивних сил в умовах Українського Причорномор'я.

Актуальність теми даного дослідження обумовлена системоутворюючою роллю інноваційно-інвестиційного клімату для побудови інноваційної економіки і недостатньою розробленістю теоретичних основ управління інноваційно-інвестиційним кліматом стосовно специфіки українських регіонів і суб'єктів інноваційної діяльності.

Характерною особливістю другої половини ХХ ст. – початку ХХІ ст. є зростання ролі новітніх технологій як фактора економічного розвитку. За свідченням зарубіжних аналітиків, серед причин економічного зростання високорозвинених країн світу, сьогодні на частку науково-технологічного прогресу припадає 80–85%.

З огляду на закономірності розвитку світової економіки, збереження економічної незалежності України сьогодні можливо тільки в руслі інноваційної парадигми. Для її реалізації у нас поки є передумови: високий рівень освіти населення, все ще потужний науково-технологічний потенціал, технологічна база наукомістких виробництв що частково збереглася, природні ресурси як благодатний об'єкт докладання творчої енергії людей.

Незважаючи на втрати перебудовного періоду, в Україні досі працюють вчені світового рівня. Збережені провідні позиції по ряду так званих «проривних» технологій. Однак цей найважливіший ресурс розвитку сьогодні дуже слабо задіяний при вирішенні проблем соціально-економічного розвитку країни.

Хронічне недовикористання науково-технологічного потенціалу, неувага до його потреб, обертається великим економічним і стратегічним програвом. Наукомісткі і високі технології дають в США 85% приросту зайнятості, в Англії – 89%, а в Японії – 90%.

До 1991 р. Україна мала потужний науковий потенціал європейського рівня, виділяючи на потреби науки і технологій близько 3% ВВП. Вже у 1996 р. кількість працівників, задіяних у виконанні НДДКР, скоротилася вдвічі, а сукупний рівень фінансування науки впав до 1,3% ВВП. У 2009 р. штат

науковців зменшився ще на половину, а вливання в науку становили лише 0,85% ВВП. При цьому бюджетні видатки на науку з 1991 р. не перевищували 0,4% ВВП при законодавчо визначеному мінімумі в 1,7% ВВП. Не втішають показники глобальної конкурентоздатності України: загальний індекс конкурентоздатності – 89, вища освіта – 46, здатність до інновацій – 37, трансфер технологій – 124, якість науково-дослідних інститутів – 68 (за 2010 р.).

Щоб переломити ситуацію, що склалася, потрібна зміна звичних стереотипів державного управління економічними процесами, створення сприятливих умов для інноваційно-інвестиційної діяльності.

Перетворенню науково-технологічного потенціалу в дієвий фактор розвитку України перешкоджає цілий комплекс причин, найбільш важливими з яких є: недооцінка ролі інновацій у забезпеченні добробуту суспільства; відсутність загальної ідеології розвитку країни; недостатня з боку влади увага до проблем оборонно-промислового комплексу в умовах військової агресії; нестійкість соціально-економічних інститутів, що характерна для трансформаційного періоду; нерозробленість теоретико-методичних питань переведення економіки України на інноваційно-інвестиційний шлях розвитку.

З огляду на те, що одні й ті ж механізми управління соціально-економічними процесами в різних країнах діють не однаково і, найчастіше, призводять до абсолютно різних результатів, Україні належить на основі вдумливого синтезу вітчизняних традицій і світового досвіду виробити свою модель переходу на інноваційну парадигму. Це вимагає використання спеціальних соціально-економічних інструментів, найважливішим з яких є управління інноваційно-інвестиційним кліматом (ІК).

Поглиблений розгляд проблеми активізації інноваційно-інвестиційної діяльності через призму ІК орієнтує на підвищену увагу до стану і потреб реальних учасників інноваційних процесів конкретних територій. Це допомагає позбутися від домінуючого сьогодні абстрактно-спрошеного уявлення про можливості та методи управління інноваційно-інвестиційною діяльністю в країні (регіоні), побачити проблему в усій

багатогранності і перейти на системні позиції при виробленні рішень з побудови інноваційної економіки в Україні.

Теоретико-методологічною основою дослідження є праці вітчизняних і зарубіжних авторів щодо формування інноваційної економіки: Белла Д., Друкера П., Крістенсена К., Нельсона Р., Рейнора М., Твісса Б., Шумпетера Й., Яковця Ю., Амоші О., Буркинського Б., Войнаренка М., Гейця В., Єгорова І., Лисенка Ю., Малицького Б., Маєвського В., Мельника Л., Яковлева А. та ін.

Проблемі обґрунтування основних параметрів інноваційної економіки та їх виміру присвячені роботи: Лундвалла Б., Фрімена К., Гріньової В., Грузнова І., Ілляшенка С., Перерви П., Федулової Л., Яковлева А. та ін.

Методологічні та методичні питання стимулювання інноваційної діяльності в регіонах і обставини формування ефективних форм організації інноваційних процесів розглядаються в публікаціях: Бойка Є., Кизима М., Кривціва В., Петровича Й., Симоненка В., Харічкова С., Чухрай Н. та ін.

Разом з тим проблема управління ІІК регіону вивчена слабо. Поняття «інноваційно-інвестиційний клімат» не внесено в загальноприйнятий науковий обіг, не розкрита його сутність, соціальна значущість і механізми формування; мало уваги приділяється питанням формування ІІК стосовно країн з перехідною економікою; відсутня загальноприйнята система показників, що характеризують стан ІІК; не приділяється належної уваги специфіці українських суб'єктів інноваційно-інвестиційної діяльності.

Практично відсутні дослідження, присвячені трансферту технологій як результату створення ефективної інноваційної системи, зокрема, розвитку інтеграційних зв'язків між академічною та галузевою наукою, наукою і виробництвом.

Таким чином, проблеми виявлення сутності і діагностики ІІК, а також формування методології управління ІІК українських регіонів потребують поглибленого наукового опрацювання. Вирішення цих завдань необхідно для створення ефективних механізмів переходу української економіки на інноваційний шлях розвитку.

Метою даного дослідження є розробка та теоретичне обґрунтування методичних підходів до формування сприятливого інноваційно-інвестиційного клімату в регіоні.